

О. КРИВОШИЙ

Запоріжжя

ЖІНКА І УКРАЇНСЬКО-ТАТАРСЬКІ СТОСУНКИ
КІНЦЯ XVI - СЕРЕДИНИ XVII СТ.

Уявлення про історичну роль українського жіноцтва в українсько-татарських стосунках кінця XVI - середини XVII століття вельми поверхове і в сучасній науці не розроблене. Головним чином через загальноприйнятий як в російській, так і в українській історіографії штамп, що з певними варіаціями накладався в роботах більшості дослідників на оцінку взаємин цих двох прикордонних сусідів: татари - агресор, руйнівна сила, що прагне нищити все живе та загарбувати православні землі, а Запоріжжя завжди стоїть цьому

на заваді.

Проте, згідно з поглядом Д.Яворницького, при всій ворожнечі запорожці й татари мали значну кількість точок дотику. Адже окрім поля бою існували постійні побутові контакти між степовиками і Україною - на переговорах, на ярмаркових майданах, у спілкуванні з невільниками, особливо жінками, що ставали дружинами й матерями серед чужого народу, переносючи в свої нові родини елементи традиційної побутової культури українського народу.

Арабський мадрівник Евлія Челебі вказував, що майже в кожній татарській та турецькій сім'ї він бачив десятки слов'янок, які народжували рабів. Проте, українські жінки-полонянки були матерями і володарів мусульманського світу, ставали дружинами султанів і визначних державних діячів Туреччини.

Українка Настя Лісовська - Роксолана була дружиною видатного турецького діяча і полководця султана Сулеймана II. Українками дружини турецьких султанів Османа II, Ібрагіма, Мустафи II та матері Мухамеда IV і Османа III. А улюблена дружина кримського хана Іслам-Гірея, українка за походженням, навіть отруїла свого чоловіка за те, що він зрадив козаків на користь шляхті. І все це в умовах мусульманської держави, в якій жінка була на рівні безпечної гаремної ляльки.

Згідно з М.Алекберді, необхідно визнати велику значимість християнського жіночого елемента в Туреччині, цьому хижому у всіх сенсах царстві. Українські жінки в мусульманському світі цінувалися дуже високо за їх вроду, розум і високу фізичну витривалість.

Особливі умови життя на прикордонних землях сприяли виробленню у жінки саме таких рис характеру, які б забезпечували їх виживання. Мінливий ритм існування, де щохвилини людина мусила бути готовою перейти від мирних занять до війни, покладаючись лише на власну кмітливість і мужність, вимагав іншого внутрішнього закону і порядку, ніж той, що був вироблений інституціями стабільного світу.

Можна виділити два основних напрямки участі жінок в українсько-татарських стосунках: 1) жінка-мати як об'єкт і символ оборони та заступництва для козацтва; 2) жінка-полонянка в мусульманській державі.

В умовах постійної загрози поневолення або смерті виробився тип енергійної, фізично витривалої, волелюбної жінки, яка була

здатна стійко зносити всі злигодні життя на пограниччі, покладаючись більше на власні сили, ніж на допомогу чоловіка. Повне небезпек життя давало більше простору для жіночої самодіяльності, ніж розкішні палаци затиснутої в лещата догматизму Європи. Пограниччя робило рівноправними чоловіків і жінок і значною мірою впливало на формування жіночого характеру.